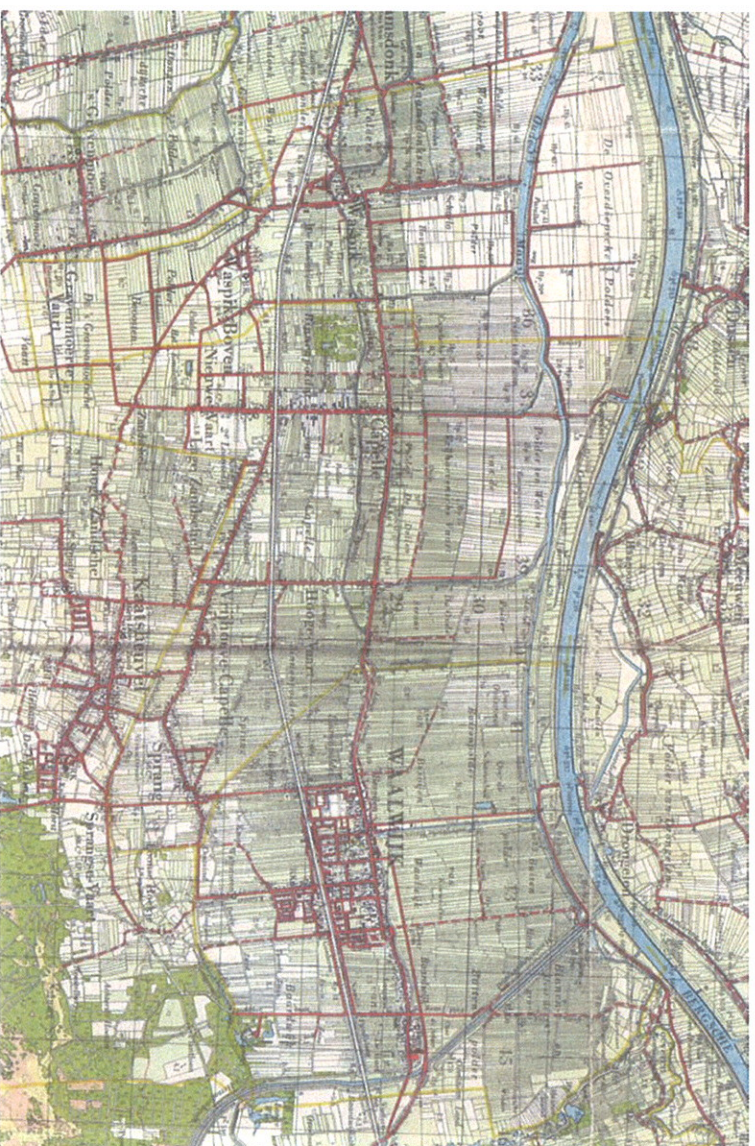

Cultuurhistorische waardenkaart Waalwijk

4de fase van de cultuurhistorische waardenkaart van Waalwijk,
het gehele Buitengebied.

1950

Waalwijk, 15 mei 2003
Adviesbureau MSP
Turfmarkt 52
2801 HB Gouda

Cultuurhistorische waardenkaart Waalwijk

Buitengebied.

1. Inleiding
2. Historie van Sprang-Capelle, Waalwijk en Waspik
3. Welke waarden worden aangetroffen in het buitengebied en in welke gebieden?

Het geïnventariseerde gebied is in de volgende deelgebieden ingedeeld:

- I. de Baardwijkse Overlaat
- II. het gebied tussen de Bergse Maas, de grens met Geertruidenberg, de A-59 en het Zuiderafwateringskanaal
- III. het gebied tussen de A-59, de grens met Geertruidenberg, de v.m. Halve Zolenlijn en Sprang-Capelle
- IV. het gebied tussen de v.m. Halve Zolenlijn, Geertruidenberg, Dongen, Loon op Zand en Sprang-Capelle

4. Conclusies

5. Advies

Noten etc.
Literatuur

Onderwerp:

Cultuurhistorische waardenkaart Waalwijk®, 4de fase, Buitengebied

4de fase van de cultuurhistorische waardenkaart van Waalwijk, het gehele buitengebied..

Adviesbureau MSP heeft opdracht gekregen om de cultuurhistorische waarden voor het buitengebied van de gemeente Waalwijk te inventariseren en een cultuurhistorische waardenkaart voor dit gebied op te stellen. Vanwege prioriteiten is voor een deel van het buitengebied, het z.g. Glas-Nat gebied, in 2001 een cultuurhistorische waardenkaart opgesteld. Het betreft nu de 4de fase van de cultuurhistorische waardenkaart van Waalwijk. Eerder zijn voor delen van het grondgebied van Waalwijk de cultuurhistorische waarden vastgesteld n.l. voor de 1ste fase van de cultuurhistorische waardenkaart het gebied "Centrum van Waalwijk", de 2de fase betreft een deel van het gebied Binnenpolder en meet specifiek het Glas-Nat gebied en als 3de fase het gebied Berkhaag te Sprang-Capelle.

Door ruilverkavelingen is de zichtbare structuur van grote delen van het buitengebied in de jaren '60 t/m '80 van de 20ste eeuw ingrijpend gewijzigd. Vanwege de herschikking van de glastuinbouw en de (her) ontwikkeling van delen van het landschap als cultuurgebied in het z.g. Glas-Nat gebied worden in dit gebied in de nabije toekomst nog wijzigingen verwacht. Voor in- en outs in dit gebied wordt verwezen naar de daarvoor opgestelde cultuurhistorische waardenkaart.

In het buitengebied bevindt zich ook het Belvédère gebied waarvoor een beheers- en ontwikkelingsperspectief is opgesteld met de naam: "Lange lijnen in een gelaagd land". Die notitie is bedoeld als bouwsteen voor het op te stellen integraal gebiedplan voor het gebied "Wijde Biesbosch" en kan tevens goede diensten bewijzen als bouwsteen voor bestemmingsplannen, natuurontwikkelingsplannen en plannen voor het herstel van het watersysteem. Een eerste project dat dankzij dit plan kan worden uitgewerkt is het project "Knopen aan de Winterdijk". Dit project beoogt een inventarisatie op vijf knooppunten aan de Winterdijk, Waspiksedijk, 't Vaartje en de Kerkvaart in Waspijk.

Bij het inventariseren en opstellen van de cultuurhistorische waardenkaart "Buitengebied" zijn de volgende door de gemeenteraad vastgestelde beleidsnota's betrokken: "Kernpunten voor een Waalwijks cultuurhistorisch beleid" (april 2000), "Waalwijk, cultuurhistorisch in beeld, de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke ordening" (oktober 2000), de cultuurhistorische waardenkaart 1ste fase, "Centrum van Waalwijk", de cultuurhistorische waardenkaart 2ste fase "Glas-Nat gebied", de cultuurhistorische waardenkaart 3ste fase "Berkhaag", de "Bomennota", de rijks- en gemeentelijke monumentenlijst en de Monumentenverordening.

1. Inleiding

Als vervolg op de reeds vastgestelde fasen van de cultuurhistorische waardenkaart voor Waalwijk en mede voor de ontwikkeling van het bestemmingsplan "Buitengebied" zijn de natuurwetenschappelijke, de landschappelijke en de cultuurhistorische waarden in het buitengebied van Waalwijk geïnventariseerd.

De monumentencommissie heeft in oktober 2000 de startnotitie: "Waalwijk cultuurhistorisch in beeld" aan de gemeente aangeboden (als bijlage bijgevoegd). Deze notitie is vervolgens door het gemeentebestuur vastgesteld en hierin zijn de uitgangspunten verwoord, die vanuit de cultuurhistorische invalshoek ten grondslag zijn gelegd aan de cultuurhistorische waardenkaart voor Waalwijk. In de notitie komen ook aspecten aan de orde die te maken hebben met het landschap en elementen in het landschap.

Voor de inventarisatie voor het bestemmingsplan Buitengebied zullen naast de inventarisatie naar de cultuurhistorische waarden door anderen inventarisaties worden uitgevoerd naar de natuurwetenschappelijke - en de landschappelijke waarden, economische en ruimtelijke ordeningsaspecten.

De cultuurhistorische waardenkaart voor het buitengebied van Waalwijk is opgesteld met in achtneming van de beschikbare notities, nota's en andere relevante gegevens die thans beschikbaar zijn. Desgewenst kunnen in een later stadium deze inventarisaties/gegevens met elkaar worden geconfronteerd en "over elkaar heen worden gelegd". De waardenstellingen uit elke invalshoek kunnen leiden tot een gezamenlijke waardstelling en/of kunnen de verschillen/conflicten worden aangegeven.

Voor de bepaling van de cultuurhistorische waarden van de landschappen in het gebied zijn deze in hoofdzaak ingedeeld in de categorieën:

- * Zeer kenmerkend, zeer zeldzaam en zeer gaaf,
- * Kenmerkend, zeldzaam en gaaf,
- * Niet kenmerkend, niet zeldzaam en niet gaaf.

De bebouwing in het gebied is voor de bepaling van de cultuurhistorische waarden ingedeeld in de categorieën:

- * beeldbepalend (hierin vallen in ieder geval de aangewezen rijks- en gemeentelijke monumenten en de MIP-panden),
- * indifferent,
- * beeldverstorend.

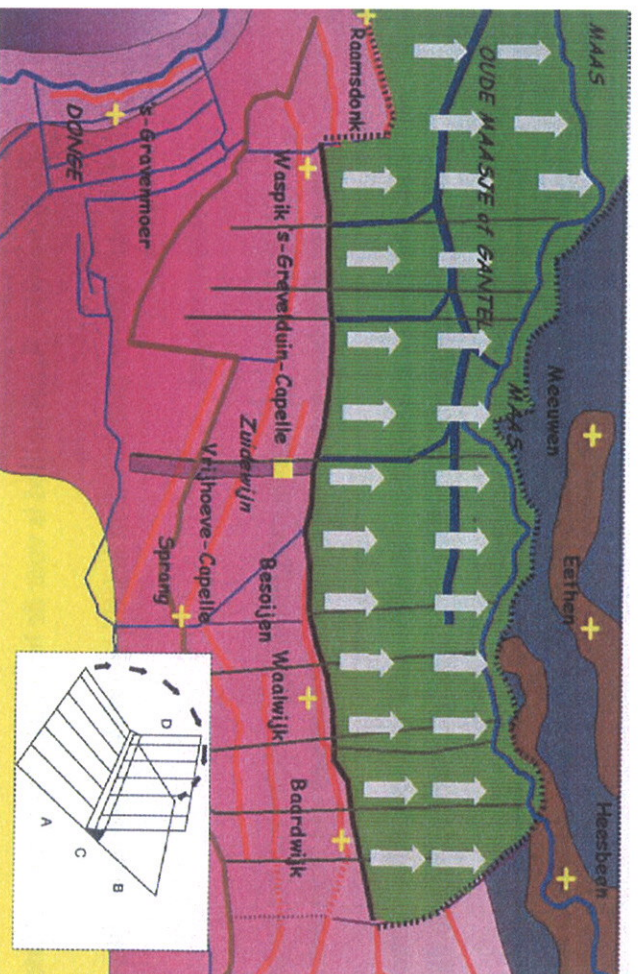
Naast de hiervoor genoemde categorieën liggen delen van het buitengebied in het op de Indicatieve Kaart Archeologische Warden aangeduide gebied met een lage, een middelhoge en een hoge archeologische verwachtingswaarde. Op de kaart is dit aangegeven.

Met name in het zuidelijke en oostelijke deel van het gebied kunnen esdekken op het veen aanwezig zijn. Bewoningssporen kunnen ook worden aangetroffen bij het oorspronkelijke verloop van de dijk bij Scharlo in Waspik.

Bij ontwikkelingen in deze gebieden zal een archeologische verkenning inzicht kunnen geven in mogelijke bewoningssporen door middel van booronderzoek en vervolgonderzoek. De resultaten van dit onderzoek kunnen worden verwerkt in de cultuurhistorische waardenkaart en afhankelijk van de gevonden waarden kan bijstelling van de kaart plaatshebben.

2. Historie van Sprang-Capelle, Waalwijk en Waspik

Het is onduidelijk hoe lang het grondgebied van Waalwijk al bewoond wordt. Waarschijnlijk is, dat van oudsher deze bewoning zich geconcentreerd zal hebben op de zuidelijke oeverwal van het Oude Maasje, met een concentratie van bewoning op hoger gelegen zandruggen in het landschap bijvoorbeeld daar waar nu de Grotestraat, het Laageinde en de Loeffstraat gelegen zijn. Of in Sprang rond de kerk, in Capelle of in Waspik. Bewoning moet echter veel ouder zijn omdat onlangs bij een opgraving aan de Grotestraat een vuursteen gevonden is, die duidt op bewoning tussen 8000-5000 jaar voor de jaartelling. In de dertiende eeuw hebben binnen de grenzen van de huidige gemeente grote ontginningsactiviteiten plaatsgevonden, waardoor een permanente bewoning in Waalwijk ontstond. Pas sinds 1814 behoren alle drie plaatsen tot Noord-Brabant. Vrother was Waalwijk met het noordelijke Gansoyen (nu verdwenen) een smalle Brabantse enclave in het Hollandse gebied. Baardwijk was één van de bovendorpen van het Land van Heusden, terwijl Besoyen deel uitmaakte van de zes Zuid-Hollandse dorpen, die onder het Baljuwschap Dordrecht vielen.

Waalwijk werd in 1313 door Jan II van Brabant begiftigd met verschillende privileges, waardoor het zich tot de 'smalle steden' van Brabant mocht rekenen. Een voorspoedige groei werd beleemd door de verovering van de schans van Gansoyen in 1304 door de Hollanders. In 1364 werd Waalwijk een heerlijkheid. Ondanks de St. Elisabethsvloed van 1421 ontwikkelde zich in de vijftiende eeuw, mede door verbetering van de infrastructuur, de handel en de nijverheid, waardoor in 1470 en 1471 een nieuwe kerk (de huidige Grote Kerk) en het klooster Nazareth gesticht werden (de parochie Waalwijk bestond reeds in 1233).

Het economische en politieke klimaat in het Generaliteitsland had een terugloop van de handel en een daling van het inwoneraantal tot gevolg. Het einde van de achttiende eeuw bracht echter herstel. De langgerekte liniebouw van de drie plaatsen (Baardwijk, Waalwijk en Besoijen) groeide in deze tijd aan elkaar terwijl Sprang-Capelle en Waspik zelfstandig bleven.

In de tweede helft van de negentiende eeuw nam door de opkomst van de lederproductie, en -verwerking en de ontsluiting van de streek door een verbeterde infrastructuur, de welvaart sterk toe.

Door de wateroverlast nemen de plaatsen echter nauwelijks in omvang toe. Na 1900 maakte de leder- en schoenindustrie een explosieve groei door, hetgeen tot een snelle bebouwing van de gronden ten zuiden van de Grotestraat in Waalwijk leidde. De gemeenten Waalwijk, Baardwijk en Besoyen werden in 1922 samengevoegd, waardoor de positie van Waalwijk als regionaal centrum nog verstevigd werd. De gemeente Sprang-Capelle ontstond in 1923 door de samenvoeging van Capelle, Nieuwevaart, Sprang en Vrijhoeve.

Infrastructuur

De Langstraat met Sprang-Capelle, Waalwijk en Waspik is een veenkoloniaal gebied dat vanaf de twaalfde eeuw uit een uitgestrekte wildernis is ontgonnen. Ten noorden van deze west-oost-as ligt het typische stroomruggen- en kommenlandschap terwyl zich naar het zuiden het echte Zand-Brabant met de Loonse en Drunense Duinen uitstrekt.

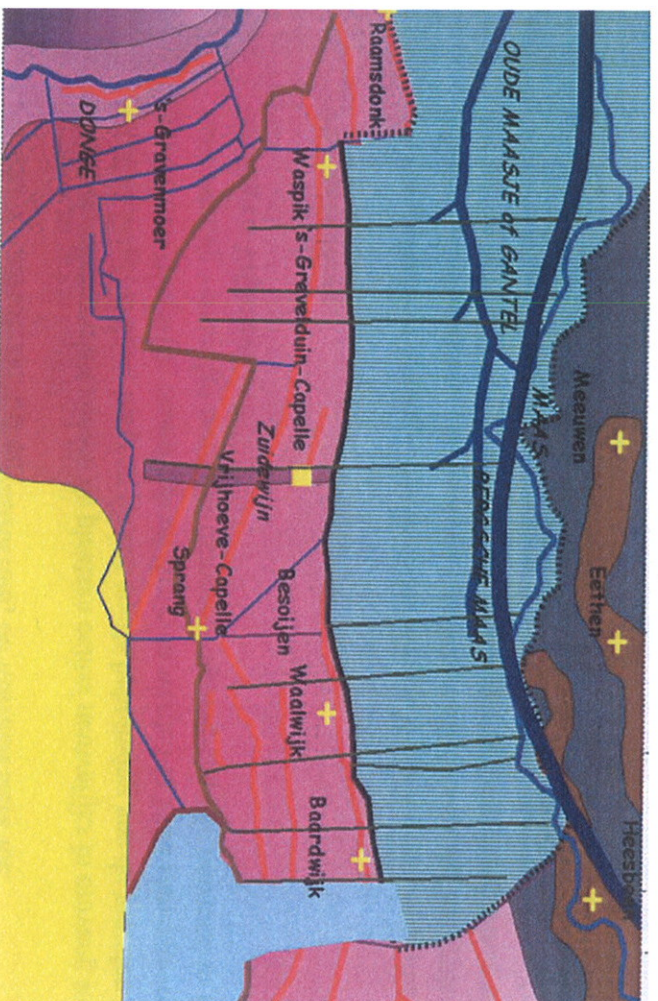

In het noorden is in het einde van de 19de/begin van de 20ste eeuw een belangrijke grens getrokken door de aanleg van de Bergse Maas. Dit vormt de noordelijke grens van Waalwijk. In het oosten wordt de grens gevormd door de Baardwijkse Overlaat waaraan de gemeente Heusden grenst. In het zuiden grenst Waalwijk aan Kaatsheuvel, waar de invloeden van de zandgronden merkbaar worden. Ten westen grenst Waalwijk aan 's-Gravenmoer (gemeente Dongen) en Raamsdonk (gemeente Geertruidenberg)

Situatie rond 1950

Waalwijk is in oorsprong gesitueerd op de zanderige oeverwal van het Oude Maasje. In de gemeente bevinden zich op grote diepte kleilagen, afgezet door de Maas. In de Mindel- en Rissijstijd werden hierover dikke pakketten grof zand en grint afgezet. Tijdens het Würm werd het land niet door het ijs bereikt, waardoor sedimentatie van de zandpakketten plaatsvond en langgerekte dekzandruggen ontstonden. Het landschap heeft daardoor een licht golvend karakter. Door de hoge water standen tijdens het Holoceen en de slechte waterafvoer is plaatselijk veen ontstaan.

Mede door de kleilast die de Maas over het veen afzette (tijdens de Sint Elisabethsvloed alleen al een dek van 0,6 m.) is de veenlaag ingeklonken en zijn pleistoocene zandopduikingen als koppes in het terrein zichtbaar. Noordelijk van de oude "Langstratschedijk" liggen de uiterwaarden van het Oude Maasje, sinds de jaren '20 de Bergsche Maas. Hier ligt jonge rivierklei aan de oppervlakte.

De Meerdijk bereikt bij Galgenwiel, in het zuid-oosten van de gemeente, een hoogte van ca. 6.7 meter + NAP. Naar het noorden en westen loopt de hoogte van de gronden geleidelijk af tot 1.2 meter in de Binnenpolder van Besoyen en 1.20 meter in de Binnenpolder van Baardwijk.

De Baardwijksche Overlaat ligt tussen de 3.1 en 1.5 meter + NAP. Ten noorden van de 3.4 meter hoge Winterdijk liggen de Buitenpolders. Deze gronden bereiken een hoogte van ca. 0.8 meter, terwijl de Zomerdijk, die de polders van de Maas scheidt, op 2.3 meter gelegen is. Alle maten + N.A.P.

De afwatering van de gemeente is lange tijd problematisch geweest. Na de Sint Elisabethsvloed werden de dijken maar langzaam hersteld. Door de aanleg van de Winterdijk werd de plaats beschermd tegen hoge waterstanden in de rivier.

De zuidelijke Meerdijk had tot doel Waalwijk te beschermen tegen het water afkomstig van de hoger gelegen heidegronden ten zuiden van de gemeente. Hier ontstonden door dijkdoorbraken in de zeventiende eeuw verschillende wieden, zoals Galgenwiel en Hoefswiel, het huidige Hoefsven. Om een goede waterhuishouding van het Bosseveld bij 's-Hertogenbosch te garanderen werd in 1766 tussen Waalwijk en Drunen de Baardwijksche Overlaat aangelegd. Na de aanleg van het Afwateringskanaal van 's-Hertogenbosch naar Drongelen, omstreeks 1905, werd de ca. 800 meter brede overlaat overbodig.

De Binnenpolders werden na de Sint Elisabethsvloed ontwaterd door de vele tussen de percelen gelegen, noord-zuid gerichte sloten. Het water werd afgevoerd door de parallel aan de Grotestraat liggende De Loint. Aan de manier waarop dit water langs de percelen is geleid kan men afleiden dat de stroom niet natuurlijk is. Het grootste deel van De Loint is bij de bebouwing van de Binnenpolders verdwenen. Alleen in Besoyen en Baardwijk is een deel van de stroom nog zichtbaar. De noordelijke polders worden eveneens ontwaterd door sloten.

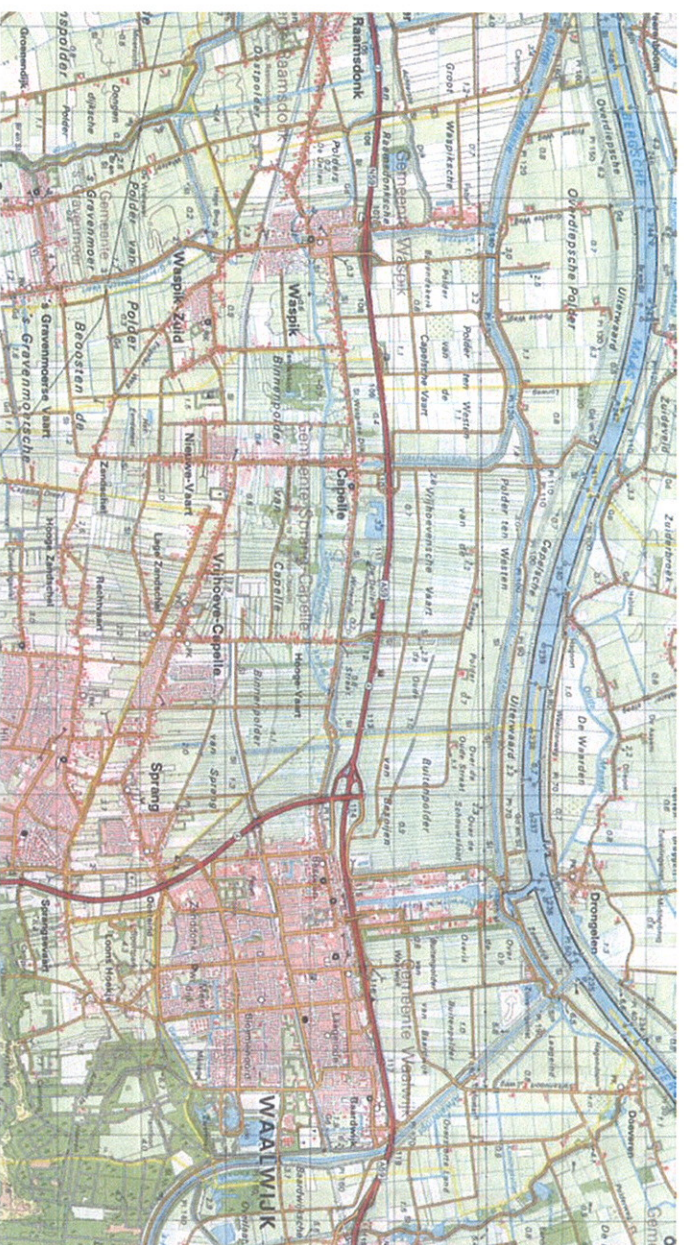
Door de aanleg van de nieuwe bedding van de Maas tussen 1877 en 1904 was het voor de afwatering van de polder noodzakelijk het Zuiderkanaal aan te leggen. Een stoomgemaal bij Gansoyen pompte indien nodig het overtollige water uit het Oude Maasje, uit het Afwateringskanaal en uit het Zuiderkanaal in de Maas.

Tijdens de Watersnoodramp in 1953 stond het water tot aan de kruin van de Winterdijk. Na de aanleg van de Deltawerken zijn de Buitenpolders niet meer overstromd en zijn deze sinds 1982 beschermd tegen eb- en vloed en hoge waterstanden.

Water is dus in allerlei opzichten een historisch bindende factor in Waalwijk. De strijd tegen het water door de aanleg van dijken, waarvan de “Langstraatschendijk” de meest herkenbare is, maar ook vanwege de aanleg van sloten en kanalen voor de ontginning van het land hebben het huidige gezicht van Waalwijk bepaald. Belangrijk hierbij zijn de haakse aansluitingen van wegen op de dijk. Van het transport over water zijn de havens bij Waspik en Waalwijk overgebleven. In Waalwijk is de haven ten zuiden van de A59 gedempt met handhaving van de contouren en kademuuren. Bijzonder element is het gegraven Zuider Afwateringskanaal met de monumentale sluisjes en bruggetjes.

Belangrijk element is het dijklichaam van de v.m. Halve Zolen spoorlijn, die tussen 1886 en 1890 werd aangelegd en Lage Zwaluwe verbond met 's-Hertogenbosch. Enkele spoorwachtershuisjes aan de Stadhoudersdijk in Waspik, aan de Vrouwkensvaartsstraat en de Wendelnesseweg in Sprang-Capelle en de Sprangseweg in Waalwijk herinneren aan spoorwegovergangen. De stationsgebouwen zijn gesloopt, wel zijn de locaties goed herkenbaar. In Waspik wordt het v.m. terrein omgeven door een kenmerkend hek voor die tijd.

Door ruilverkavelingsprojecten is in de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw het zo kenmerkende slagenlandschap grotendeels verdwenen. Rond de Hogevaart/ Winterdijk is dit landschap nog herkenbaar. Door de aanleg van de nieuwe havenwerken omstreeks 1965 is de waterstaatkundige situatie gewijzigd. Het stoomgemaal is in 1965 vervangen door een elektrisch gemaal. Ten noorden van de A59 in de noordelijke polders, waar de haven omstreeks 1960 werd verbeterd, heeft zich een groot industriegebied ontwikkeld. Door de aanleg van de A 59 werd het buitendijkse gebied ten noorden van de kern in tweeën gedeeld.

Situatie rond 1966

Wegen

Gedurende de Middeleeuwen was de dijkweg tussen Den Bosch en Geertruidenberg, te Waalwijk genaamd de Winterdijk de belangrijkste verkeersader in de streek.

Parallel aan deze dijk lagen reeds in de Middeleeuwen de dorpen Baardwijk, Waalwijk, Besoijen, Capelle en Waspik. In Waalwijk domineerde de Grotestraat. Deze was reeds in 1533 verhard. Mogelijk bestond het tracé van deze wegen reeds vóór 1421.

De Binnenpolders werden ontsloten door een aantal onverharde stegen, die haaks op de dijk waren aangelegd. Enkele van deze wegen, zoals de Besoyensestraat en de Kloostersteeg (later Stationsstraat) leidden naar Sprang en Kaatsheuvel. De Hoge en Nieuwevaart en de Wendelnesseweg waren ontginningswegen. De Vrouwkens-vaartsstraat leidde naar Waspik-boven. Ook in de noordelijke polder waren haaks op de Winterdijk onverharde paden uitgezet.

Van minder belang dan de weg tussen 's-Hertogenbosch en Geertruidenberg was de noord-zuid verbinding tussen Loon op Zand en Tilburg enerzijds en het land van Altena anderzijds. Deze verbinding liep bij Waalwijk parallel aan de haven. Over het Oude Maasje bij Drongelen lag een pontveer. Omstreeks 1900 was dit een door stoom aangedreven kabelpont. Mogelijk heeft er vóór de zeventiende eeuw bij Gansoyen een brug over de Maas gelegen. Een wezenlijke verbetering van het wegnet is pas na de Tweede Wereldoorlog uitgevoerd.

Omstreeks 1945 waren er reeds plannen om de Maasroute tussen 's-Hertogenbosch en Waalwijk aan te leggen. Deze autosnelweg, thans de A 59, (ten noorden van de "Langstraatschedijk") heeft westelijk van Waalwijk aansluiting gekregen op de snelweg tussen Breda en Utrecht. Om de Besoyensestraat te ontlasten heeft men westelijk van Besoyen een nieuwe aansluiting tussen Tilburg en de Maasroute aangelegd, de Midden Brabantweg, de N261.

Na de Tweede Wereldoorlog zijn grote nieuwbouwstromen op gang gekomen waardoor grote delen van het polderlandschap zijn volgebouwd.

Waterwegen

Waalwijk, Sprang-Capelle en Waspijk hebben reeds in de Middeleeuwen een open verbinding met de Maas gehad. Toen in de tweede helft van de tiende eeuw in de nederzetting een kerk werd gebouwd, koos men daarvoor de plaats van de haven uit. Tot de verlegging van de bedding van de Bergsche Maas was de kleine en ondiepe haven via het Oude Maasje met de rivier verbonden. De verbinding was tot de aanleg van het Wilhelminakanaal (1905-1923) van groot belang voor Tilburg. Het zeer smalle kanaal liep, net als de omliggende percelen, nagenoeg loodrecht vanaf de Winterdijk naar de rivier.

Door het vloedwater werd veel slib afgezet, hetgeen een snelle verzanding tot gevolg had. Omstreeks 1930 bestonden er plannen om door de bouw van een sluis een rechtstreekse verbinding met de Bergsche Maas te creëren.

Tussen 1958 en 1966 is een nieuwe haven gerealiseerd, ter plaatse van de oude. Ten gevolge van de aanleg van de Maasroute ligt de kom van deze haven meer naar het noorden. De kom van de oude haven, gelegen bij de middeleeuwse kerk, is gedempt. Ter plaatse is de oude situatie goed herkenbaar door enkele oude pakhuizen, door de in het plaveisel bewaard gebleven kademuuren en meerringen.

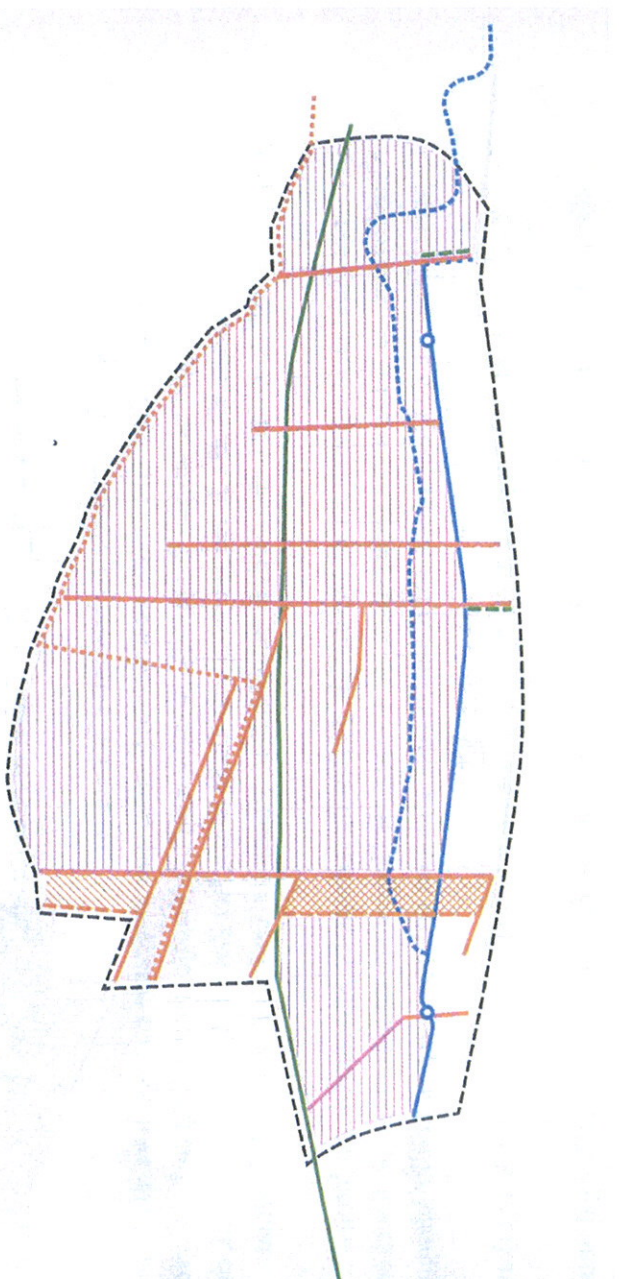
Dijken en kaden

De in de vijftiende eeuw aangelegde Winterdijk en Meerdijk zijn meermaals hersteld en verhoogd, hebben inmiddels hun secundaire waterkerende functie verloren en zijn op verschillende plaatsen door nieuwe infrastructuur doorneden of deels afgegraven.

Grote delen van deze dijken, met name de Winterdijk, hebben gelukkig hun karakteristieke uiterlijk bewaard, met steile taluds, ongeplaveide wegen en bomenbeplanting (linden en eiken).

Enkele waardevolle restanten van wielen en kleiputen liggen in het zuiden van de “Langstraatsche dijk” en ten noorden en ten zuiden van de Meerdijk. Van belang zijn ook de zeventiende-eeuwse onverharde leidijken langs de Baardwijsche Overlaat. De Zomerdijk is aangelegd tijdens de negentiende-eeuwse werkzaamheden bij het verleggen van de Maas. Kaarsrecht door de

Baardwijkse Buitenpolder lopen de leidijken van het Afwateringskanaal van 's-Hertogenbosch naar Drongelen. Markant is de spoordijk van Besoyen. De resterende kaden van de Gedempte Haven zijn eveneens reeds vermeld.

Gecombineerde historisch-geografische relictkaart.

Deze kaart geeft over een periode van circa 1000 jaar aan waar de verschillende soorten overblijfselen van vroeger menselijk handelen in het topgrafisch archief van de Langstraat nog terug te vinden zijn.

3. Welke cultuurhistorische waarden worden aangetroffen in het buitengebied?

Het buitengebied betreft het gehele grondgebied van Waalwijk, exclusief de bebouwde kommen van Sprang-Capelle, Waalwijk en Waspik.

Uit het onderzoek is gebleken dat als de kadastrale minuut van 1832, de topografische kaart van 1934/bijgewerkt tot 1959 wordt vergeleken met de topografische kaart van 1990 percelen zijn samengevoegd door scheidingsloten te dempen en nieuwe te graven aan de hand van de uit te geven percelen als gevolg van de ruilverkaveling. In het landschap zijn op enkele plaatsen oude gedempte scheidingsloten hier en daar nog terug te vinden in de percelen.

Zeer kenmerkende, zeer zeldzame en zeer gave structuren

In de Oost-West richting zijn enkele zeer kenmerkende, zeer zeldzame en zeer gave structuren in het landschap aanwezig in de vorm van de v.m Langstraatschedijk (Winterdijk, Waspiksedijk, 't Vaartje, Havendijk) en het vervolg daarop van de Kerkstraat en de Benedenkerkstraat. Voorts de Bergse Maas, de Oude Maas, het Zuider Afwateringskanaal, de v.m. Halve Zolenspoortlijn en de schuine as van de Zuid Hollandsedijk, de Heistraat. Voorts de Kruisstraat en de Oudestraat.

In Noord-Zuid richting zijn dat de Havendijk, de Raadhuistraat, de Spoorstraat, de Vrouwkenvaartsestraat, de Wendelnesseweg/ Nieuwevaart, de Willem van Gentsvaart, de Tolweg, de Hogevaart, de Koestraat, de Kwekersloot en de verbinding tussen de Capelse Haven en de Oude Maas. De Kwekersloot herinnert aan een oorspronkelijke kleinere sloot.

Uniek is het slagenlandschap dat in de noord-zuid richting loopt en de typische strokenverkaveling in de richting van west-oost.

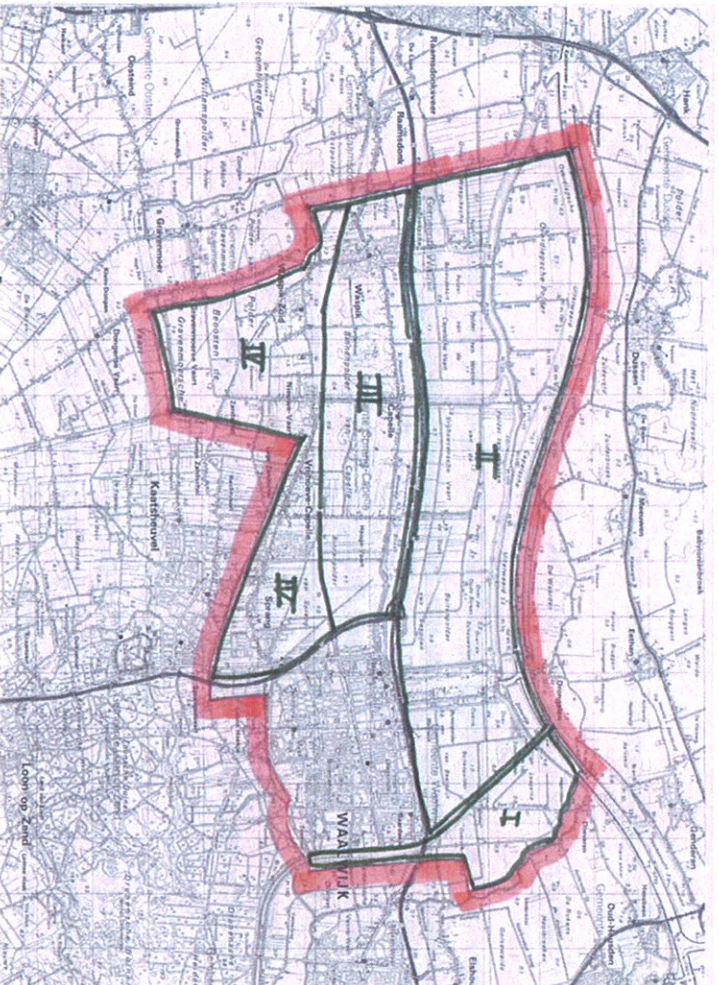
Er zijn diverse wielen/kleiputten aanwezig die liggen aan de zuidzijde van de v.m Langstraatschedijk onder andere ter plaatse van de Sprangse sloot, nabij de Hogevaart, halverwege tussen de Hogevaart en de Capelse Haven en ten noorden van de A59 in Waspik. Ook zijn gedempte wielen herkenbaar ter plaatse van de zuidzijde van de Havendijk en de A59 bij Waspik.

Uniek is de betonnen keermuur in Waspik ter plaatse van 't Vaartje.

Het slagenvlandschap is op diverse plaatsen duidelijk herkenbaar, onder andere ten noorden en ten zuiden van de Winterdijk tussen de N 261 (Waalwijk-Tilburg) en de Wendelnesseweg.

In de bebouwing zijn diverse rijks- en gemeentelijke monumenten te herkennen alsmede beeldbepalende panden en objecten.

Het buitengebied (exclusief de bebouwde kommen) is in vier gebieden ingedeeld die hierna worden toegelicht.

- I** de Baardwijkse Overlaat
- II** het gebied tussen de Bergse Maas, de grens met Geertruidenberg, de A-59 en het Zuiderafwaterings-kanaal
- III** het gebied tussen de A-59, de grens met Geertruidenberg, de v.m. Halve Zolenlijn en Sprang-Capelle
- IV** het gebied tussen de v.m. Halve Zolenlijn, Geertruidenberg, Dongen, Loon op Zand en Sprang-Capelle

I. de Baardwijkse Overlaat

De Baardwijkse Overlaat ligt gedeeltelijk op Waalwijks grondgebied en is in 1766 aangelegd om een goede waterhuishouding te garanderen van het Bosseveld bij 's-Hertogenbosch. Tussen 1877 en 1904 is de nieuwe bedding van de Maas aangelegd (de huidige Bergse Maas) en rond 1905 is het afwateringskanaal van 's-Hertogenbosch naar Drongelen gegraven waardoor de Baardwijkse Overlaat overbodig is geworden.

Het gebied is bedijkt en heeft een vlak karakter met sloten voor de waterbeheersing. Langs het Afwateringskanaal en de Bergse Maas bevindt zich een kenmerkende, zeldzame en gave bomenrij.

Er bevinden zich in het gebied enkele recent gebouwde boerderijen waaruit de oorspronkelijke functie van het gebied blijkt. Om die reden is het gebied als landschap aangemerkt als kenmerkend, zeer zeldzaam en gaaf aangemerkt.

Een belangrijk punt is de overgang van het Afwateringskanaal naar de Bergse Maas waar zich de Bovenlandse Sluis (een rijksmonument) bevindt. Ander belangrijk rijksmonument is de v.m. Spoorbrug over het afwateringskanaal.

Voorts is in het gebied de v.m. loop van de Oude Maas zichtbaar.

In het gebied bevindt zich een zone met een middelhoge archeologische verwachtingswaarde. (Indicatieve Kaart Archeologische Warden).

Tenslotte bevinden zich in het gebied diverse boerderijen en gebouwen die geen van allen beeldbepalend zijn.

De hoogteligging in het gebied verloopt als volgt:

Ten zuiden van de A59 heeft de overlaat een hoogteligging die verloopt van 2,9 meter + NAP tot circa 1,5 meter + NAP bij de A 59. Ten noorden van de A59 verloopt het maaiveld van 1,5 meter + NAP via 0,9 en 0,8 meter naar circa 1 meter + NAP bij de dijk van de Bergse Maas.

II. Het gebied tussen de Bergse Maas, de grens met Geertruidenberg, de A-59 en het Zuider Afwateringskanaal

Het gebied wordt door het Industrierrein Haven in twee delen gedeeld. Het industrierrein maakt deel uit van de bebouwde kom van Waalwijk.

Deelgebied 1:

Het gebied ten oosten van het industrierrein wordt gekenmerkt door een verkaveling in de noord-zuid richting. In het noorden ligt de vuilstortplaats die het gebied verstoort.

In de uiterwaard tussen de dijk en de Bergse Maas bevindt zich het unieke slagen landschap. Langs het Zuider Afwateringskanaal en de Bergse Maas bevindt zich een kenmerkende, zeldzame en gave bomenrij.

Aan de zuidzijde bevindt zich de A 59, die het gebied nadrukkelijk scheidt van de bebouwing van Waalwijk.

In het gebied bevindt zich een zone met een middelhoge archeologische verwachtingswaarde. (Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, zie hiervoor de cultuurhistorische waardenkaart).

In dit gebied bevinden zich geen gebouwen die beeldbepalend zijn.

In de overgang langs de noordzijde van de dijk van gebied 1 naar gebied 2 bevinden zich de uiterwaarden. Ter plaatse van de invaart naar de haven is een sluiscomplex gelegen. De panden aan de Zomerdijk 2-4 zijn beeldbepalend.

De hoogteligging in het gebied verloopt als volgt:

Ten noorden de A59 verloopt het maaveld van 1,0 meter + NAP via 0,8 meter naar circa 1 meter + NAP bij de dijk van de Bergse Maas.

Deelgebied 2:

Het gebied tussen het Industriereterrein Haven, de Bergse Maas, de grens met Geertruidenberg en de A59 is geheel door de ruilverkaveling in historisch opzicht verstoort. Van belang is enkel nog het vlakke land en de daarin aanwezige dijken, de Oude Maas, de waterloop naar de Capelse Haven. Om die reden is het landschap als kenmerkend aangewezen.

In het landschap zijn enkele zeer kenmerkende en gave bomenrijen aanwezig. Voorts is de brug over de Oude Maas ter plaatse van de Veerweg beeldbepalend (gemeentelijk monument?). Ter plaatse van het gedenkteken aan de Veerweg bevindt zich een gemeentelijk monument in de vorm van een sluisje en een boom. Langs de A59 ter plaatse van de v.m. Havendijk bevindt zich een wiel.

Aan de zuidzijde bevindt zich de A 59, die het gebied nadrukkelijk scheidt van het gebied langs de v.m. Langstraatsche dijk.

In het westen van het gebied bevindt zich de loop van de dijk van Waspik naar Raamsdonk.

In het gebied bevindt zich ten westen van het Industriereterrein Scharloo een zone met een middelhoge archeologische verwachtingswaarde volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, zie hiervoor de cultuurhistorische waardenkaart. Voorts zijn gebieden met een archeologische verwachtingswaarde aangegeven ten oosten van het Industriereterrein Scharloo, ten noorden van de Oude Maas en ter plaatse van de Veerweg tussen de Oude Maas en de Bergse Maas.

De v.m. zandwinplas op de grens met Geertruidenberg en langs de A59 is als een kenmerkend, zeer zeldzaam en gaaf gebied aangeduid vanwege de natuurontwikkeling die daar plaatsheeft.

In dit gebied bevinden zich geen gebouwen die beeldbepalend zijn.

De hoogteligging in het gebied verloopt als volgt:

Ten noorden de A59 heeft het maaiveld een hoogteligging tussen de 0,7 en 1,0 meter + NAP.

III. het gebied tussen de A-59, de grens met Geertruidenberg, de v.m. Halve Zolenlijn en Sprang-Capelle

In dit gebied bevindt zich het gebied Binnenpolder met het z.g. Glas-Nat gebied, waarvoor eerder een cultuurhistorische waardenkaart is vastgesteld. Daarom is dit gebied niet op de cultuurhistorische waardenkaart Buitengebied gewaardeerd.

Vanwege de grootte van het gebied is dit in grote lijnen in drie delen te verdelen te weten:

- a. het gebied ten oosten van de Wendelnesseweg tot de N 261
- b. het gebied ten westen van de Wendelnesseweg tot de bebouwde kom van Waspik
- c. het gebied ten westen van de bebouwde kom van Waspik

a. het gebied ten oosten van de Wendelnesseweg tot de N 261

Het gebied wordt begrensd door de A59 in het noorden, de N261 in het oosten, het tracé van de v.m. Halve Zolenlijn in het zuiden en de begrenzing van het gebied Binnenpolder en bebouwde kom van Capelle.

Dit gebied heeft van het gehele buitengebied verreweg de belangrijkste cultuurhistorische waarden in de vorm van het slagenlandschap, de Winterdijk, het Zuider Afwateringskanaal en de v.m. Halve Zolenspoorlijn. Op de cultuurhistorische waardenkaart is het slagenlandschap als zeer kenmerkend, zeer zeldzaam en zeer gaaf aangegeven (groen gearceerd). De verkavelingsstructuur volgt in het algemeen de historische verkaveling. De percelen langs de Hogevaart zijn haaks op de weg verkaveld en de verder van de weg liggende percelen zijn evenwijdig aan de Hogevaart verkaveld. Dit patroon is ook terug te vinden langs de Winterdijk en de Hoofdstraat bij Capelle. Deze verkavelingen komen voor op de kadastrale minuut van 1832. Zeer zeldzaam, zeer kenmerkend en gaaf is de Hogevaart als ontginningsas en de Ziedewinde, die evenwijdig ten oosten aan de Hogevaart loopt en eindigt bij de wiel aan de Winterdijk.

Geheel in het oosten van dit gebied heeft de Meerdijk gelopen. Deze dijk is in het veld niet meer waar te nemen maar wel is het verloop gemarkeerd door de verkavelingsstructuur en de inrichting in het terrein (bomenrijen ed). Het verloop van de dijk is op de kaart aangegeven. Waar deze as de Winterdijk kruist is het oude verloop van de dijk zichtbaar. Tussen dit knooppunt en de N 261 liggen twee wielen.

Ten westen van dit knooppunt loopt de Sprangse sloot deels evenwijdig aan de dijk tot een sluisje (gemeentelijk monument), een wiel te zuiden van de dijk en de kruising van de Winterdijk met de Hogevaart. Ter plaatse bevinden zich de contouren van de Labbegatse haven. Onder het wegdek van de Winterdijk bij de kruising bevinden zich nog de sluisdeuren en de gemetselde balustrades van de brug zijn afgedekt met een hardstenen band met een opschrift dat herinnert aan het bestuur van het waterschap. De sluisjes zijn zeer kenmerkend, zeldzaam en redelijk gaaf, de wielen zijn zeer kenmerkend, zeer zeldzaam en zeer gaaf.

Zeer kenmerkend, zeer zeldzaam en gaaf zijn de Winterdijk, het Zuider Afwateringskanaal met sluisjes en de Sprangse sloot, de v.m. Halve Zolenlijn en de Hogevaart.

Zowel langs de Winterdijk als de Hogevaart bevinden zich diverse gebouwen die rijks- of gemeentelijk monument zijn of zijn gewaardeerd als beeldbepalend pand/object. Zeer opmerkelijk is natuurlijk Kasteel Zuidewijn, waar nog een achterkade te reconstrueren is in het dijklichaam van het later gegraven Zuider Afwateringskanaal.

In het gebied zijn de zones langs de bewoningssassen alsmede het slagenlandschap aangeduid als een gebied met een archeologische verwachtingswaarde.

Het gebied heeft in hoofdzaak een agrarisch karakter, afgezien van de linbebouwing langs 't Vaartje en de woonhuizen tussen het Zuider Afwateringskanaal en de Winterdijk. Het deel ten oosten van de Hogevaart maakt in het algemeen een nattere indruk dan het deel ten westen van de Hogevaart. In de polders zijn de sloten tussen de kavels met elzen gemarkeerd. Haaks op de v.m. Labbegatse Haven bevindt zich een kenmerkende bommenrij.

Ronduit verstorend is het gebied tussen de A59 en Winterdijk ter hoogte van de kern van Capelle waar een recreatiebungalow park is aangelegd.

De hoogteligging in het gebied varieert tussen de 0,6 en 0,8 meter + NAP.

b. het gebied ten westen van de Wendelnesseweg tot de bebouwde kom van Waspik

Het gebied wordt begrensd door de A59 in het noorden, de begrenzing van het gebied Binnenpolder en bebouwde kom van Capelle in het oosten, het tracé van de v.m. Halve Zolenlijn in het zuiden en de bebouwde kom van Waspik in het westen.

De zone tussen de A59 en de Waspiksedijk/t Vaartje is vanwege de ruilverkaveling qua structuur gewijzigd. Het landschap is gewaardeerd als kenmerkend vanwege het gebruik voor agrarische doeleinden. De zone tussen de Waspiksedijk/t Vaartje en het Zuider Afwateringskanaal kent een fijnmaziger verkaveling die haaks op de dijk is georiënteerd. Delen van deze zone zijn in beheer bij Staatsbosbeheer. Ondanks dit gebruik is deze zone gewaardeerd als kenmerkend.

Zeet kenmerkend en zeldzaam is het kruispunt ter plaatse van t Vaartje en de Vrouwkensvaartsestraat, de aanwezige bebouwing die bestaat uit v.m. boerderijen en een v.m. hooiperserij met woonhuis. Achter de bebouwing aan de even zijde van de Vrouwkensvaartsestraat tussen de dijk en het kanaal is in de verkaveling nog het pottenbakkerssteegje zichtbaar. Eveneens zeer kenmerkend en zeldzaam is het verloop, de situering van de bebouwing en de bomen langs de Vrouwkensvaartsestraat. Ondanks dat de turfsloot is gedempt is in het profiel het oorspronkelijk pad, de wolkant, de sloot en de wolkant nog steeds zichtbaar.

In t Vaartje is even ten noorden van dit kruispunt en tot en met de bebouwde kom van Waspik de betonnen keermuur aanwezig die in tijden van hoogwater kon dienen als waterkering. In vele gebouwen langs de dijk zijn nog vloedschotsleuven zichtbaar (bijvoorbeeld bij t Vaartje 114). De kering is deels ter plaatse van de nummer 36 t/m 78 aangewezen als rijksmonument en in haar geheel als beeldbepalend gewaardeerd. Zorgelijk is de bouwtechnische staat. Halverwege de dijk is het oorspronkelijk verloop duidelijk zichtbaar, ook hierin is de keermuur opgenomen. Achter deze uitstulping moet een wiel hebben gelegen dat is gedempt.

Het gebied ten zuiden van het Zuider Afwateringskanaal tot de v.m. Halve Zolenspoortlijn is vanwege de ruilverkaveling qua structuur sterk gewijzigd. Het landschap is gewaardeerd als kenmerkend vanwege het gebruik voor agrarische doeleinden. In het uiterste zuid-westen bevindt zich een glastuinbouw bedrijf op de gronden van het v.m. Retranchement van Waspik. Hoewel de oppervlakte niet positief is gewaardeerd is dit gebied van zeer grote waarde in archeologisch opzicht.

In het gebied zijn de zones langs de bewoningssassen en tussen de dijk en het Zuider Afwateringskanaal alsmede het slagenlandchap aangeduid als een gebied met een archeologische verwachtingswaarde.

De hoogteligging in het gebied varieert tussen de 0,4 en 0,5 meter + NAP.

c. het gebied ten westen van de bebouwde kom van Waspik

Het gebied wordt begrensd door de A59 in het noorden, de bebouwde kom van Waspik in het oosten, het tracé van de v.m. Halve Zolenlijn in het zuiden en de gemeentegrens met Geertruidenberg in het westen.

De zone tussen de A 59 en het Zuider Afwateringskanaal is vanwege de ruilverkaveling qua structuur sterk gewijzigd. Het landschap is gewaardeerd als kenmerkend vanwege het gebruik voor agrarische doeleinden. Dat geldt ook voor de zone tussen het Zuider Afwateringskanaal en de achtergevel rooilijnen van de bebouwing langs de Benedenkerkstraat. De zone tussen de Benedenkerkstraat en de v.m. Halve Zolenlijn is gewaardeerd als kenmerkend en zeldzaam vanwege de meer authentieke uitstraling dan het gebied ten noorden van de Benedenkerkstraat.

De Benedenkerkstraat is een zeer oude bewoningssas waarlangs diverse monumenten en beeldbepalende panden zijn gesitueerd. Bijzonder is het verloop van en de aansluiting van de Stadhoudersdijk. Opvallend is een molenromp die zich in het midden van een fabrieksgebouw bevindt.

Het gehele gebied is vanwege de ongeroerde ligging aangeduid als een gebied met een hoge archeologische verwachtingswaarde.

De hoogteligging in het gebied bevindt zich grotendeels op 0,2 meter + NAP.

IV. het gebied tussen de v.m. Halve Zolenlijn, Geertruidenberg, Dongen, Loon op Zand en Sprang-Capelle

Het gebied wordt begrensd door de v.m. Halve Zolenlijn in het noorden, de bebouwde kom van Sprang-Capelle, de grens met de gemeenten Loon op Zand, Dongen en Geertruidenberg.

Vanwege de grootte van het gebied is dit in grote lijnen in tweeën te verdelen te weten:

1. het gebied dat begrensd wordt door de v.m. Halve Zolenlijn, de bebouwde kom van Sprang-Capelle, de Zuid Hollandse dijk en de bebouwde kom ter plaatse van de Nieuwe Vaart
2. het gebied wordt begrensd door de v.m. Halve Zolenlijn in het noorden, de grens met de gemeente Loon op Zand, Dongen en Geertruidenberg.

Deelgebied 1

In het oosten van het gebied bevindt zich een gebied met een driehoekige vorm dat begrensd wordt door de v.m. Halve Zolenlijn, de bebouwde kom van Sprang-Capelle, de Zuid Hollandse dijk en de bebouwde kom ter plaatse van de Nieuwe Vaart.

Dit gebied wordt gekenmerkt door een verkavelingspatroon dat aan de oostzijde haaks op de Julianalaan staat en uitwaaiend loopt naar de Heistraat. Na de bebouwde kom van Sprang-Capelle loopt de verkaveling noord-zuid terwijl de Heistraat daar schuin doorheen snijdt. Deze as is een middeleeuwse bewoningssas en vormde tevens in het verleden een achterkade. Dat geldt evenzo voor de Zuid-Hollandse dijk. Ter plaatse van de Julianalaan liep de brede zijdwende. Deze zijdwende liep van de Oude Maas in het noorden tot de Hoge Zandschel in Kaatsheuvel.

Door deze verkavelingspatronen is de bijzondere situering van de gebouwen ontstaan die in noord-zuid richting zijn gesitueerd en daardoor onder een hoek met de weg zijn gebouwd.

Het landschap is gewaardeerd als zeer kenmerkend, zeer zeldzaam en gaaf en langs de Heistraat bevinden zich diverse rijks- en gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden/gebouwen.

Vanwege de ontwikkelingsgeschiedenis zijn in dit gebied volgens de IKA W enkele zones aangemerkt met een middelhoge archeologische verwachtingswaarde en met een archeologische verwachtingswaarde volgens het gemeentelijk beleid.

De hoogteligging in het gebied verloopt van 2,6 meter + NAP in het zuiden en 2,0 meter + NAP in het oosten naar circa 1,0 meter + NAP ter plaatse van de v.m. Halve Zolenlijn.

Deelgebied 2

Het gebied wordt begrensd door de v.m. Halve Zolenlijn in het noorden, de bebouwde kom van Nieuwe Vaart en de grens met de gemeenten Loon op Zand, Dongen en Geertruidenberg.

In dit gebied bevinden zich de bebouwde kommen van Nieuwe Vaart en Waspik-Boven. Deze zijn bij de cultuurhistorische waardenkaart Buitengebied buiten beschouwing gelaten.

De Nieuwe Vaart, de Willen van Gentsvaart, de Vrouwkensvaartsestraat en de Schoolstraat zijn vermoedelijke turfvaarten geweest die in de 20ste eeuw zijn gedempt. De Schotse Hooglanderstraat/Engelsestraat/Hoge Akkerweg/Hoge Zandschel en de grens met Loon op Zand vormen de (vermoedelijke) zuidelijke grens van de Grote Waard.

Het oorspronkelijke landschap is sterk gewijzigd doordat twee grootscheepse ruilverkavelingen na de Tweede Wereldoorlog in de 20ste eeuw het gewijzigd heeft vanwege de agrarische functie. Voor deze nieuwe functie zijn ook nieuwe bedrijfsgebouwen en bijbehorende woningen gebouwd.

Zeer bijzondere bewoningssassen zijn de Vrouwkensvaartsestraat met de aangrenzende bebouwing, de Nieuwe Vaart, de 1ste Witte dijk, de Hoge Zandschel, de Engelsestraat, de Carmelietenstraat en de Stadhoudersdijk. Langs deze assen bevinden zich diverse rijks- en gemeentelijke monumenten en gewaardeerde beeldbepalende panden/objecten.

Voorts is vermeldenswaard dat de Overakerweg nog een onverharde weg is en dat zich tussen de Nieuwe Vaart/Eendennestweg/Lage Zandschel en de Hoge Akkerweg een natuurgebied bevindt.

In de oostzijde van het gebied, ter plaatse van de Schotse Hooglanderstraat/Schoolstraat en Stadhoudersdijk heeft het Retranchement van Waspik gelegen. In het verkavelingspatroon en de situering van gebouwen is dit nog herkenbaar. Dit gebied is zeer kenmerkend, zeer zeldzaam en gaaf aangemerkt en heeft een zeer belangrijke archeologische verwachtingswaarde.

De hoogteligging in het gebied verloopt van 1,1 meter + NAP in het zuiden en 1,2 meter + NAP in het oosten naar circa 0,5 meter + NAP ter plaatse van de v.m. Halve Zolenlijn.

4. Conclusies

In het algemeen kan worden gesteld dat de cultuurhistorische waarden van het landschap in het gehele gebied zeer gedifferentieerd zijn, enerzijds zijn deze zeer kenmerkend, zeer zeldzaam en zeer gaaf en anderzijds niet kenmerkend, niet zeldzaam en weinig gaaf.

Het landschap is in de loop der tijd sterk gewijzigd en/of verninkt door menselijk ingrijpen. Met name schuldig hieraan zijn de ruilverkavelingen na de Tweede Wereldoorlog in de 20ste eeuw, de aanleg van infrastructuurle werken (A59 en de N261) en woningbouw en de aanleg van industrie terreinen. Daardoor heeft een verninking van de historische indeling en sloten/afwateringsstructuur plaatsgehad. Op enkele plaatsen is de oorspronkelijke verkavelings- en eigendomrichting nog aanwezig.

Belangrijke elementen in oost-west richting uit de middeleeuwen zijn (de relictten van) de achterkaden in de vorm van het verloop van de A59, de Kruisvaart, de Oudeweg, de Heistraat en de Zuid Hollandse dijk. Hieraan toegevoegd kunnen worden de gegraven Bergse Maas en het Zuider Afwateringskanaal en de v.m. Halve Zolenlijn.

In noord-zuidrichting kunnen worden genoemd het Afwateringskanaal, de v.m turfvaarten in de huidige vorm als de Nieuwe Vaart, de Willem van Genstvaart, de Vrouwkenvaartsesstraat en de Schoolstraat. Zeer belangwekkend element is de zijdwinde in de vorm van de Hogevaart met de zijdwinde en de Julianastraat.

In enkele gebieden is het zeer zeldzame slagenlandschap nog aanwezig. Deze gebieden zijn op de kaart groen omlijnd en groen gearceerd. Meer specifiek kan worden geconcludeerd dat de gebieden die door de ruilverkaveling zijn verninkt hun cultuurhistorische waarden hebben verloren (op de kaart groen omlijnd). Deze gebieden weerspiegelen wel de wijsheid van het landschap.

In de gebieden bevinden zich diverse rijks- en gemeentelijke monumenten en diverse beeldbepalende panden/objecten, die op de cultuurhistorische waardenkaart als groen zijn aangeduid. Uniek element vormt de keermuur ter plaatse van het t Vaartje.

Ten aanzien van de archeologische waarden wordt het volgende opgemerkt:

Over de archeologische waarden in het totale gebied zijn nog weinig gegevens voorhanden. Wel zijn er enkele archeologische vindplaatsen uit de gemeente bekend bij de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. De beperktheid van de voorhande zijnde gegevens heeft te maken met het feit dat er tot nu toe nog geen uitgebreide archeologische inventarisaties hebben plaatsgevonden. Enkele vondstmeldingen zijn gedaan aan de oost en westzijde van de Vrouwenaarssestraat en ter hoogte van de Stichtingeweg.

Toch zijn er belangrijke archeologische verwachtingen aanwezig die zijn gebaseerd op het gegeven dat binnen de gemeente Waalwijk (nog geen) archeologisch waardevolle terreinen bekend zijn en die zijn opgenomen op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van Noord-Brabant. Wel zijn de gegevens verwerkt die voorkomen op de Indicatieve Kaart Archeologische waarden (IKAW).

Daarnaast is uit gemeentelijke studies en enkele recente (boor) onderzoeken bekend dat een deel van het gebied bestaat uit oude akkercomplexen ofwel esdekken die op de bodemkaart van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig bodemonderzoek als waardevol zijn gewaardeerd. Juist in deze gebieden met mogelijke esdekken (en daarin liggen delen van het Buitengebied) is het belangrijk zorgvuldig met de archeologische belangen om te gaan. Het oorspronkelijke oppervlak is op deze plaatsen vanaf de Middeleeuwen (oudere esdekken) en Nieuwe tijd (16de en 17de eeuw) kunstmatig opgehoogd door bemesting. Dit betekent dat de archeologische resten uit de perioden van vóór de Middeleeuwen (steenijid, bronstijid, ijzertijid, Romeinse tijid en Vroege Middeleeuwen) onder de oudere esdekken bewaard zijn gebleven.

De jongere esdekken zijn veelal ontstaan nadat het gebied - daarvoor vaak bedekt met een veenpakket - vanaf het eind van de Late Middeleeuwen is ontgonnen. Onder deze esdekken moet met name rekening worden gehouden met vindplaatsen uit de steentijid en uit de periode van de ontginningen. Omdat deze esdekken de vindplaatsen op zo'n goede wijze afdekken, zijn er vaak weinig vondstmeldingen uit een dergelijk gebied bekend. Daarbij komt, dat we in een deel van het esdekkengebied te maken hebben met een overgangsgebied van hoog naar laag. Juist van dergelijke overgangsgebieden is in verhouding weinig bekend. Vervacht mag worden dat daar kampementen uit het Laat Paleolithicum (vanaf circa 15.000 v Chr) en het Mesolithicum (8800 - 4900 v Chr) - de periode van de jagers/visser/verzamelaars - aanwezig zullen zijn.

Om de archeologische component volwaardig in de besluitvorming te laten meewegen is het van belang in de op de cultuurhistorische waardenkaart aangegeven gebieden, waar zich concrete verstoringen zullen voordoen door middel van grondwerkzaamheden, dieper dan 10 centimeter, een archeologische verkenning uit te voeren door middel van een booronderzoek. Aan de hand van de verkregen resultaten kan worden gezien of tijdens de uitvoering van grondwerkzaamheden in de toekomst nader onderzoek in het veld noodzakelijk is.

5. Advies

Op grond van het vorenstaande wordt het volgende geadviseerd:

De cultuurhistorische waardenkaart voor het Buitengebied vast te stellen als onderdeel van de 4de fase van de cultuurhistorische waardenkaart Waalwijk en de daarin aangegeven cultuurhistorische waarden als belangrijke leidraad aan te houden bij nieuwe ontwikkelingen door:

- a. de op de cultuurhistorische waardenkaart aangegeven groen gearceerde kavels grond die dateren van voor de ruilverkavelingen als zeer kenmerkend, zeer zeldzaam en gaaf aan te duiden en deze gebieden niet te wijzigen en/of te bebouwen,
- b. de op de kaart aangegeven groen gearceerde gebieden die door ruilverkavelingen tot stand zijn gekomen als kenmerkend aan te duiden en deze gebieden zo veel mogelijk te respecteren,
- c. de op de kaart aangegeven groene lijnen als achterkaden, wegen en blauwe lijnen van kanalen en sloten als zeer kenmerkend, zeldzaam en gaaf aan te duiden en deze niet te wijzigen en als stedenbouwkundige structuur te respecteren en instant te houden, bij de ontwikkeling van plannen deze lijnen als uitgangspunt voor een nieuwe verkaveling te nemen,
- d. de op de kaart aangegeven rood omlijnde bebouwing en gebieden als beeldverstorend, niet kenmerkend, niet zeldzaam, en niet gaaf aan te duiden. Deze gebieden zijn uit cultuurhistorisch oogpunt niet van belang,
- e. de cultuurhistorische waarden van de bebouwing vast stellen volgens de op de kaart aangegeven waardering in de categorieën beeldbepalend, indifferent en beeldverstorend. De beeldbepalende panden en objecten die nog niet als rijks of gemeentelijk monument zijn geregistreerd instandhouden door nader beleid te ontwikkelen om deze aan te kunnen wijzen als beeldbepalende zaak volgens de Monumentenverordening 2001,
- f. in het gebied dat is aangeduid als gebied met een archeologische verwachtingswaarde en waar zich verstoringen in de bodem zullen voordoen, onderzoeken door middel van een booronderzoek. Afhankelijk van de resultaten van dit onderzoek een nader beleid uitstippelen ten aanzien van het archeologisch aspect.

LITERATUUR

1. Project 33 NBP Top down, een methode van selectie en waardering van historisch-geografische elementen en patronen in het landschap op basis van de landschapsgenese.
2. Startnotitie "Waalwijk cultuurhistorisch in beeld", de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke ordening.
3. De Binnepolder polder scoort op historisch-landschappelijk vlak hoog tot zeer hoog, aldus de Cultuurhistorische Waardenkaart van de gemeente Waalwijk, februari 2000, bureau BIC, Provincie Noord-Brabant. Herkenbaar doordat na de demping inlinking heeft plaatsgevonden. Ook een andere vegetatie is soms waarneembaar. Bovendien zijn niet alle percelen vlakgetrokken, waardoor de oude 'bolle' structuur is blijven bestaan.
4. Bont, Chris de, "..... Al het merkwwaardige in bonte afwisseling.....": Een historische geografie van Midden - en Oost Brabant, Waalre, 1993.
5. Kaart gemeente Capelle, toestand in 1867, uit J. Kuyper, Gemeente atlas van de provincie Noord-Brabant naar officiële bronnen bewerkt, Leeuwarden, eerste uitgave 1865.
6. Kaart gemeente Capelle uit 1867 en vergelijking met de topografische kaarten van 1930 en 1990.
7. Cultuurhistorische waardenkaart provincie Noord Brabant, fragment gemeente Waalwijk, februari 2000, bureau BIC. De kaart oordeelt dat delen van het buitengebied een historisch stedenbouwkundige structuur van hoge waarde hebben.
8. Cultuurhistorische Inventarisatie Noord Brabant, MIP, Gemeente Sprang-Capelle.
9. Cultuurhistorische Inventarisatie Noord Brabant, MIP, Gemeente Waalwijk.
10. Cultuurhistorische Inventarisatie Noord Brabant, MIP, Gemeente Waspik.
11. IKA W van de gemeente Waalwijk. ROB-ARCHIS.
12. Kaart Archeologische Vindplaatsen in de gemeente Waalwijk. ROB-ARCHIS.
13. "Lange lijnen in een gelaagd land", Beheers- en ontwikkelingsperspectief voor de Langstraat, Strootman Landschapsarchitecten, maart 2003

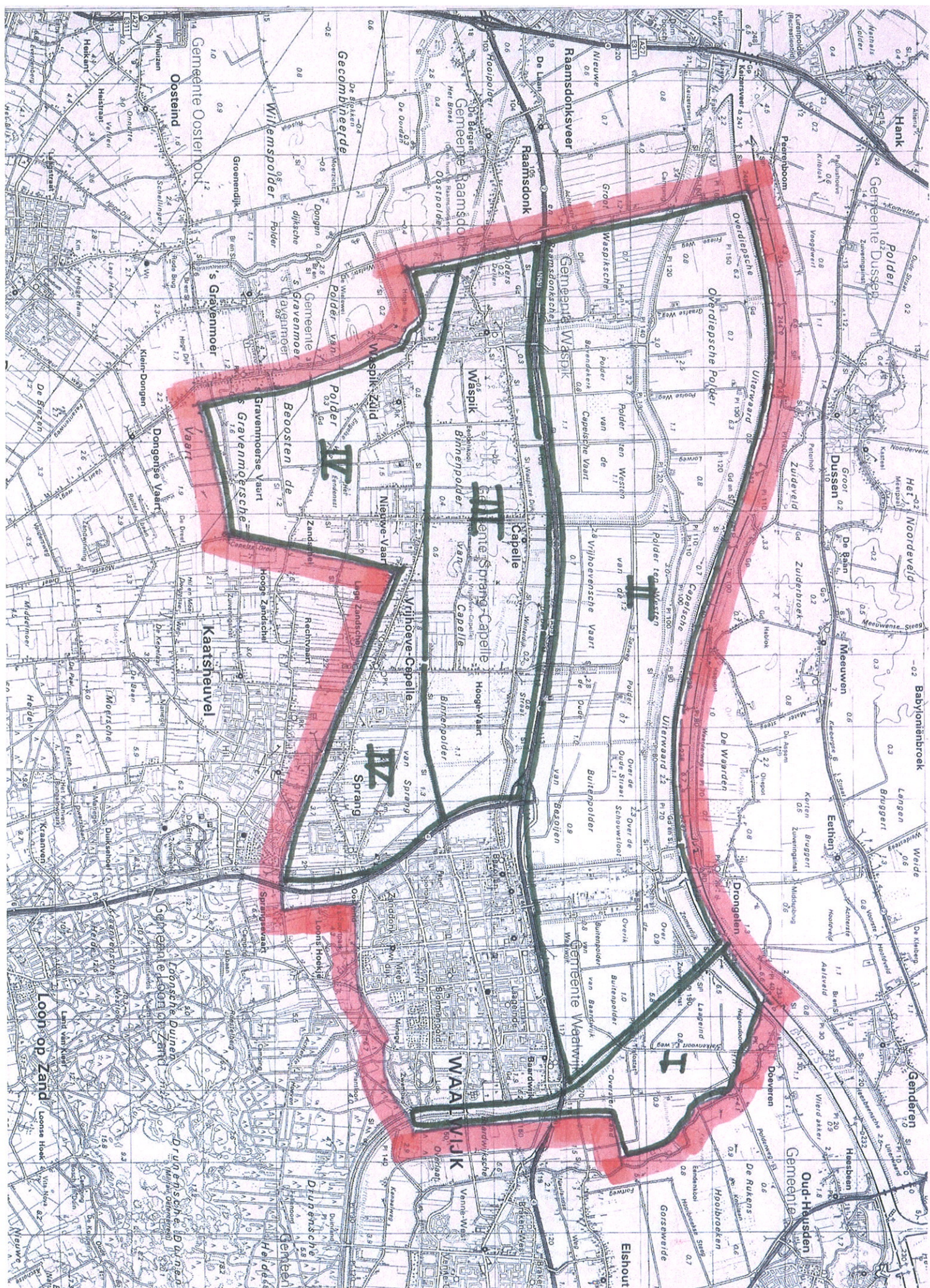
BRONVERMELDING KAARTEN

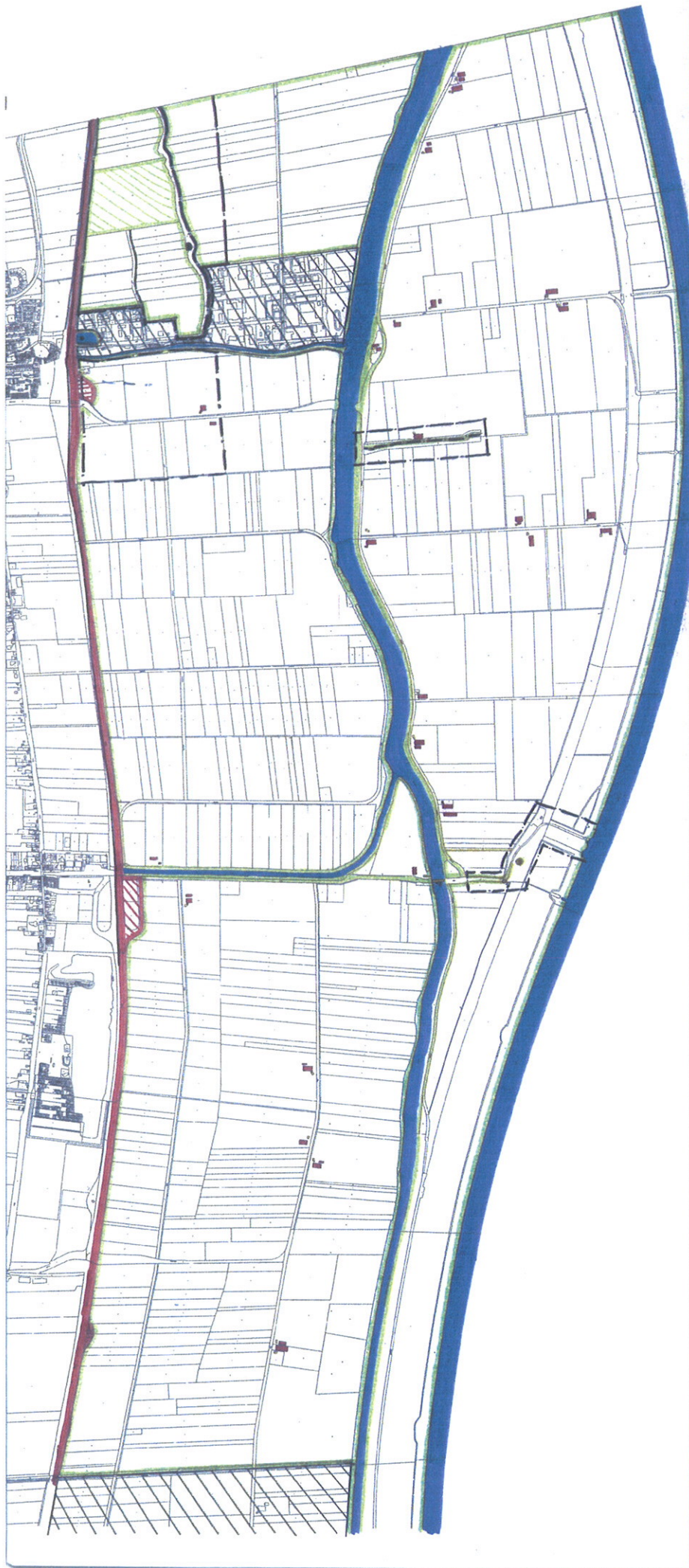
1. Cultuurhistorische waardenkaart van Waalwijk. Overzichtskaart Gemeente Waalwijk. 10 juli 2001. Adviesbureau MSP.
2. Cultuurhistorische waardenkaart van Waalwijk. Het gebied Glas-Nat. Kaart op basis van de kadastrale kaart Gemeente Waalwijk. Versie 10 juli 2001. Adviesbureau MSP.
3. Kaart Achterkadenstructuur. C. de Bont, "Al het merkwwaardige in bonte afwisseling...". Een historische geografie van Midden- en Oost-Brabant, p.21, 22. (Waalre, 1993).
4. Kaart historische wegen/oude structuren. Kaart 44 Oost. Verkend 1934, herzien 1956, gedeeltelijk bijgewerkt tot 1959. Topografische Dienst Emmen. Gegevens vermeld op de kaart n.a.v. C. de Bont, "Al het merkwwaardige...".
5. Kaart historische wegen/oude structuren. Kaart 44 Oost. 1990. Topografische Dienst Emmen. Gegevens vermeld op de kaart n.a.v. C. de Bont, "Al het merkwwaardige...".
6. Historische Landschapskaart, C. de Bont, "Al het merkwwaardige...", Kaart 1, blad 1.
7. Legenda bij de Historische Landschapskaart, C. de Bont, "Al het merkwwaardige...", kaart 1, blad 4.
8. Relictenkaart, C. de Bont, "Al het merkwwaardige...". Kaart 2, blad 1.
9. Legenda bij de Relictenkaart, C. de Bont, "Al het merkwwaardige...". Kaart 2, blad 4.
10. Adviesbureau MSP, Kaart Verkavelingsrichting 1936-1959 op basis van kaart 44 Oost, verkend 1934, herzien 1956, gedeeltelijk bijgewerkt tot 1959. Topografische Dienst Emmen.
11. Adviesbureau MSP, Kaart Verkavelingsrichting 1990 op basis van kaart 44 Oost, 1990. Topografische Dienst Emmen.
12. Deel kaart 44 Oost 1936/1959. Topografische Dienst Emmen.
13. Deel kaart 44 Oost 1990. Topografische Dienst Emmen.
14. Fragment Historische Waardenkaart Provincie Noord-Brabant.
15. Archeologische Monumentenkaart (AMK), ROB Archis.
16. Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW), ROB Archis.
17. Kaarten uit uitgave "Lange lijnen in een getagd land", Beheers- en ontwikkelingsperspectief voor de Langstraat, Strootman Landschapsarchitecten, maart 2003

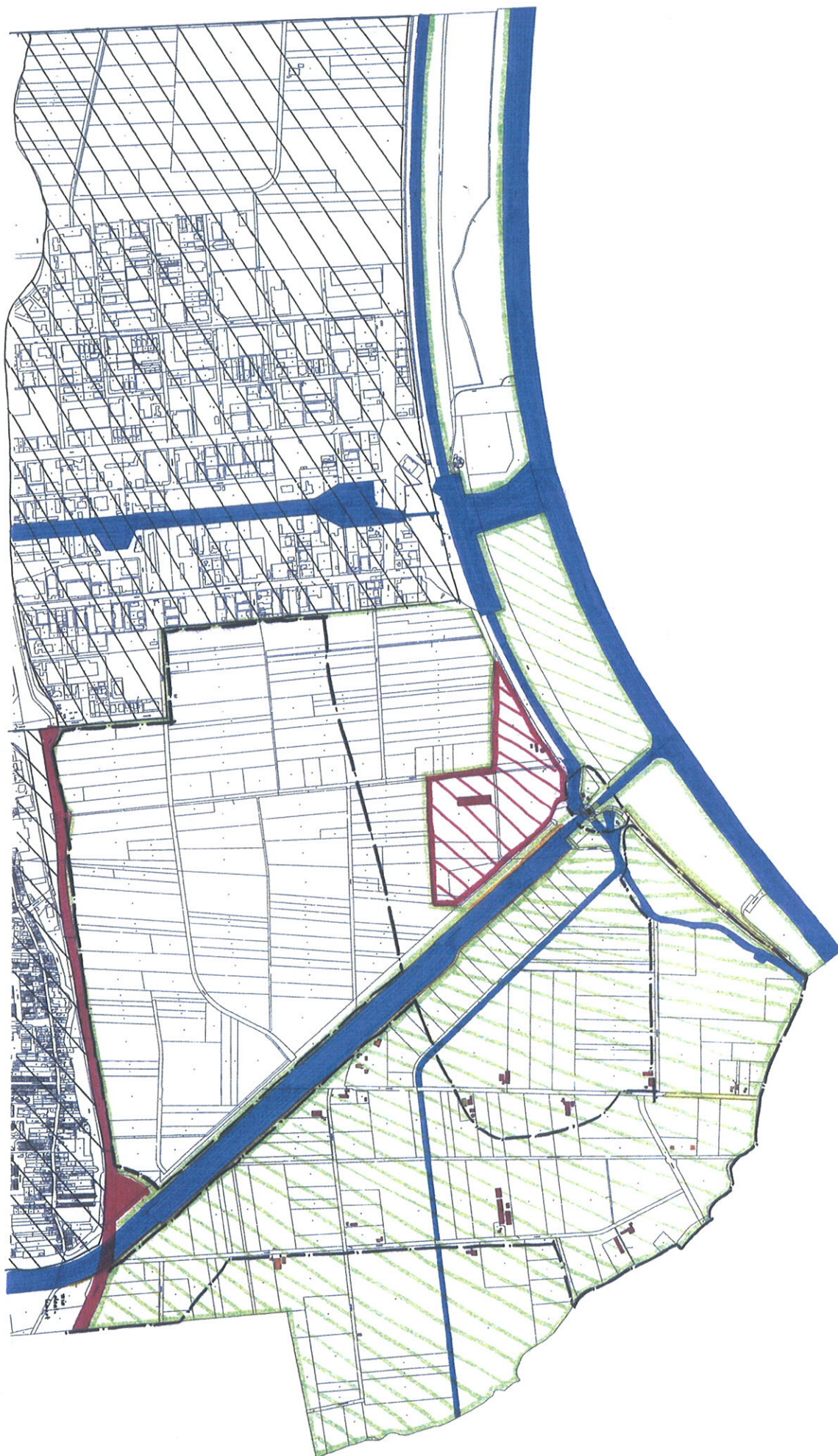
BIJLAGEN

Startnotitie "Waalwijk cultuurhistorisch in beeld, de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke ordening", Gemeente Waalwijk, oktober 2000.

Indicatieve Kaart Archeologische Waarden gemeente Waalwijk, ROB-Amersfoort, mei 2000.

Legenda bij de 4de fase van de cultuurhistorische waardenkaart Waalwijk, het gebied rond de Mariakerk te Waalwijk

	Historisch-stedenbouwkundige/landschappelijke structuur
	Zeer kenmerkend, zeer zeldzaam en zeer gaaf
	Kenmerkend, zeldzaam en gaaf
	Niet kenmerkend, niet zeldzaam en niet gaaf

Waardevolle gevelwand/ensemble/water

Historisch-bouwkundige structuur

Beeldbepalend *)

Indifferent

Beeldverstorend

Historische hoofdstructuur ontleend aan de Bomennota

Lineaire bomen (bestaand)

Lineaire bomen (te ontwikkelen)

Begrenzing archeologisch waardevol gebied

Begrenzing gebied

* onder het begrip beeldbepalend vallen de aangewezen rijks- en gemeentelijke monumenten en panden of objecten die een belangrijk onderdeel vormen van de fysieke en ruimtelijke structuur qua ligging, verschijningsvorm en (bouw) massa.

